

Zhytomyr Ivan Franko State University Journal.
Philological Sciences. Vol. 2 (90)

Вісник Житомирського державного
університету імені Івана Франка.
Філологічні науки. Вип. 2 (90)

ISSN (Print): 2663-7642
ISSN (Online): 2707-4463

УДК 82.09:81'42

DOI 10.35433/philology.2 (90).2019.50-59

ЛІТЕРАТУРА ТА ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО В ДЗЕРКАЛІ ФІЛОСОФСЬКОГО ДИСКУРСУ: ДО ПИТАННЯ ПРО ОСНОВИ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ В УМОВАХ ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНОГО СИНТЕЗУ

Н. І. Астрахан*

У статті розглянуто аспекти взаємодії літературознавчого та філософського дискурсу, що відображено передусім на рівні методології науки про літературу. Літературознавча методологія XX – початку XXI століття значною мірою була сформована розвитком напрямів у філософії: філософією життя та екзистенціалізмом, феноменологією, філософською антропологією, структуралізмом та постструктуралізмом, онтологічною герменевтикою. Під впливом філософських ідей відбувається розгортання художньої практики, що відповідає сформованій ще в епоху Античності традиції сократівського діалогу як своєрідного прообразу літературного твору в його сучасному розумінні.

З опорою на праці М. Мамардашвілі та Ж. Женетта проаналізовано феномен смислової інтерпретації художнього тексту літературного твору, який характеризується як такий, що виникає на перетині художньо-інтелектуального та життєвого досвідів. Віднайдені в результаті інтерпретації смисли є актуальними для буття загалом, що розкривається у своїй справжності та повноті в процесі авторського творення та читацького відтворення, вибудовуючи передумови для щасливої самореалізації особистості.

Феномен інтерпретації, зокрема визначення її аксіологічних основ, розглянуто в контексті проблеми загальнокультурного синтезу, який відповідає необхідності об'єднання зусиль усіх творців духовної культури, взаємодії всіх її традицій для створення цілісного уявлення про людину та світ. Стверджується, що література та філософія відіграють роль своєрідних репрезентантів досвіду мистецтва та досвіду науки в процесі загальнокультурного синтезу. Перевірка результатів інтерпретації трансляцією / перекодуванням усвідомлених смислів у простір суміжних традицій духовної культури – необхідна складова літературознавчого пізнання.

Ключові слова: методологія літературознавства, інтерпретація літературного твору, онтологічна герменевтика, загальнокультурний синтез.

* доктор філологічних наук, доцент,
професор кафедри германської філології
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)
astrakhann@rambler.ru
ORCID: 0000-0002-4087-2466

LITERATURE AND LITERARY STUDIES IN THE MIRROR OF PHILOSOPHICAL DISCOURSE: TO THE QUESTION OF THE INTERPRETATION BASES WITHIN THE CONTEXT OF GENERAL CULTURAL SYNTHESIS

N. I. Astrakhan

The article deals with aspects of the interaction of literary and philosophical discourse, which is reflected primarily at the level of methodology of the literary science. The literary methodology of the 20th – early 21st centuries was largely shaped by the development of trends in philosophy: philosophy of life and existentialism, phenomenology, philosophical anthropology, structuralism and post-structuralism, ontological hermeneutics. The artistic practice is unfolding under the influence of philosophical ideas, which corresponds to the tradition of Socratic dialogue formed in Antiquity as a kind of prototype of a literary work in its modern sense.

With reliance on M. Mamardashvili's and G. Genette's works, the semantic interpretation phenomenon of the artistic text of a literary work is analysed. This phenomenon is characterized as occurring at the intersection of artistic, intellectual and life experiences. The meanings found as a result of the interpretation prove to be relevant for the being at large, which is revealed in its authenticity and completeness in the process of author's creation and reader's reproduction, creating the preconditions for a happy self-realization of personality.

The phenomenon of interpretation, in particular the definition of its axiological bases, is considered in the context of the problem of general cultural synthesis. This synthesis corresponds to the need for uniting all spiritual culture creators' efforts, the interaction of all spiritual culture traditions to create an overall view of human and world. The article states that literature and philosophy play the roles of representatives of art experience and science experience in the process of general cultural synthesis. Checking the results of interpretation by translating / transcoding the comprehended meanings into the space of related traditions of spiritual culture is understood as a necessary component of literary perception.

Keywords: *methodology of literary criticism, interpretation of literary work, ontological hermeneutics, general cultural synthesis.*

Постановка проблеми. Взаємодія літературно-художнього та філософського дискурсу – характерна ознака європейського культурного розвитку. Вона вкорінена в античній культурі, що, поступово долаючи міфологічний синкретизм у пізнанні людини та світу, розмежувала ці дискурси, але назавжди зберегла пам'ять про їхнє спільне походження. Утіленням такої пам'яті є, зокрема, розроблений Платоном жанр сократівського діалогу, у тій чи іншій формі повсякчас актуальний і для європейської філософської думки, і для художньої літератури. Можна сказати, вдаючись до метафори, що означені дискурси постійно перебувають у стані сократівського діалогу, здійснюючи перехід від раціонально-абстрактного мислення до художнього й навпаки, перевіряючи образ його філософським тлумаченням і співвідносячи очевидне з

умоглядним. Саме так вчиняє Сократ – персонаж знаменитих діалогів Платона, зокрема "Федона", що сприймаються сьогодні як своєрідний прообраз літературного твору в його сучасному розумінні.

Кардинальні зрушення в традиціях філософського мислення в межах європейської культури завжди позначалися на розгортанні літературного процесу, що дає підстави говорити про світоглядно-філософські основи тієї чи іншої літературної епохи або літературно-художнього напрямку. Не можна зрозуміти романтичну літературу без опори на німецьку класичну ідеалістичну філософію, реалістичну – без актуалізації філософії позитивізму, модернізм без філософії життя, інтуїтивізму, фрейдизму та екзистенціалізму, постмодернізм – без постструктуралізму. З іншого боку, ця продуктивна взаємодія ставала передумовою для пошуку

літературознавством шляхів наукового осмислення художньої практики, давала змогу будувати літературознавчу методологію на основі здобутків філософської думки, проектуючи теоретичні концепції та методологічні новації в простір науки про літературу. Феноменологія, структуралізм, філософія діалогу та філософська антропологія, екзистенціалізм та онтологічна герменевтика окреслюють методологічну базу сучасного літературознавства. Спроба спростувати таку залежність у межах постструктуралістської наукової парадигми зумовила перетворення відсутності методологічних правил літературознавчого пізнання та інтерпретації його результатів на нові правила, не менш чітко окреслені, ніж попередні.

Аналіз актуальних досліджень. Завдяки філософській герменевтиці залежність літератури та літературознавства від філософського дискурсу була осмислена як взаємозалежність [4]. "Досвід мистецтва" [5] й зокрема літератури отримав високий статус у межах філософського етапу розвитку герменевтичної традиції завдяки зусиллям В. Дільтея, М. Гайдеггера, Г. Гадамера, П. Рікера. Популярність літературознавчих здобутків М. Бахтіна та С. Аверінцева у міждисциплінарному просторі сучасної гуманітаристики зумовлені їх наближенням до європейської герменевтичної традиції в її філософському переформатуванні, що піддається теоретико-методологічному осмисленню сьогодні [3]. Прекрасний взірець перетину філософської (зокрема естетичної та онтологічної) та класичної філологічної наукової зацікавленості знаходимо в працях, що становлять наукову спадщину О. Лосєва. Осмислення тексту як основного об'єкта гуманітаристики (В. Дільтей і М. Бахтін), а мови як простору

розгортання культурного буття, дому буття (М. Гайдеггер) визначило нові горизонти бачення літератури й розвитку літературознавства.

Метою статті є аналіз векторів розвитку методології сучасного літературознавства в контексті реалій взаємодії літературного (і літературознавчого) та філософського дискурсу у зв'язку з перспективою загальнокультурного синтезу.

Для реалізації мети слугують загальнонаукові **методи** аналізу теоретико-методологічних джерел, узагальнення, синтезу, теоретичного моделювання.

Виклад основного матеріалу. В окресленій площині розгортається звернення М. Мамардашвілі до художньої літератури ХХ століття. Серед його праць особливе місце посідають лекції про цикл романів М. Пруста "У пошуках утраченого часу", до яких філософ неодноразово повертався, уточнюючи свої міркування щодо художнього досвіду французького письменника-модерніста [9]. Лекції про Пруста у викладацькій практиці Мамардашвілі опинилися поряд із лекціями з філософії Р. Декарта та І. Канта ("Картезіанськими роздумами" та "Кантіанськими варіаціями"). Про Пруста згадує Мамардашвілі, окреслюючи сутність читання та визначаючи літературну критику як своєрідне розширення акту читання: "Врешті-решт і філософія й будь-який літературний текст, текст мистецтва, зводяться до життєвих питань, тобто до любові, смерті, до смислу та гідності існування, до того, що ми реально зустрічаємо в житті й очікуємо від нього; й, вочевидь, читаємо ми те, що є близьким нашому душевному досвіду. Те, що не западає нам у душу, не є для нас літературою" [8]. І філософія, і література працюють на осмислення життя, "читання" й омовлення буттєвих смислів, без усвідомлення яких людина не може існувати. Розуміння

таких смислів особистісно забарвлене й недосяжне без особливого позитивного ставлення й до предмета пізнання, і до результатів пізнавального процесу, і до їх словесного оформлення-інтерпретації. Це позитивне ставлення, закладене в назву філософії та філології, Мамардашвілі називає таким, що дуже нелегко дається, возз'єднанням із "невербальним коренем свого унікального особистого бачення, лише через який ми й проростаємо в дійсне буття та єдність з іншими людьми" [8].

У контексті подібних міркувань література в аспекті її авторського творення та читацького відтворення виявляється не чимось зовнішнім щодо життя, а необхідною його складовою, передумовою особистісної самореалізації, способом (шляхом) розуміння, виходу за межі онтологічної ситуації людини, яка найчастіше може бути охарактеризована як ситуація "впертої сліпоти". Саме так Мамардашвілі сприймає текст, створюваний Прустом: як спосіб розплутування досвіду, прояснення суті, подолання непродуктивного перебування в полоні повторення тих самих помилок. Художній текст у цьому стосунку містить колосальний гносеологічний потенціал, який розкривається в акті читання як інтелектуальному й життєвому одночасно. Досвід прочитання літературних творів і "читання" (осмислення) життєвих подій нероздільні, тому що без залучення літературних творів, без участі в авторській творчості та читацькій співтворчості наше буденне розуміння життя виявляється поверховим і неточним, а отже – недостатнім, неправильним.

На думку М. Мамардашвілі, буття не обмежується суцим, хоч на нього скеровані наші безпосередні пізнавальні зусилля. Воно відкривається в процесі осмислення,

невіддільного від творчого саморозкриття, діалогічно розгорнутого до іншого. Художній текст лише натякає на буттєві процеси, оскільки сам існує разом з усім іншим у житті, функціонує як означник складного okazіонального знака, а означуваним є буття в його смисловій повноті та нескінченності: "буття ніколи не вміщується в суще – зокрема і в те, що отримало існування силою літературного тексту. Воно завжди є "вишханим", "втопленим" стосовно останнього. Великі твори саме й вирізняються тим, що в них є голос, є латентний текст, на відміну від явного змісту" [8]. Критика, тобто зусилля, спрямовані на осягнення не лише змісту (значення тексту), але й смислової повноти твору, розширюючи акт читання, є невід'ємною частиною цього "латентного тексту", способом оприявлення внутрішнього голосу, закладеного в нескінченність твору, що відображає таїну часу. З погляду філософа, посвяченими в таїну часу є справжні митці, батьківщина яких – це творча повнота буття, на яку натякає текст. Художній текст як результат творчої діяльності свідчить про досягнення цієї повноти й водночас відкриває її обрії для всіх читачів за умови, що читання теж буде творчим. Отже, літературознавець, спрямовуючи свої зусилля на пізнання літературного твору, відповідаючи на латентний "голос" тексту, опиняється на ґрунті справжнього буття, включається в його розгортання-осмислення.

З цієї позиції справді кордон між літературознавчим і філософським пізнанням зникає, як і характерна для сучасної гуманітаристики "розірваність" людини. Ціла людина перебуває в просторі цілого буття, і цей перетин та взаємодія забезпечені феноменом художнього тексту. Про можливість об'єднання різних гуманітарних дисциплін на основі тексту говорив у межах власного

"філософського аналізу" М. Бахтін [2]. Він визначав текст не лише як формальний спільний об'єкт різнохарактерних досліджень у галузі гуманітаристики, але і як простір діалогу про найважливіші питання буття, до якого веде індивідуальне, неповторне, унікальне висловлення, смисл і мета якого спрямовані до "істини, правди, добра, краси, історії" [2: 299]. Отже, розуміння буттєвих смислів є метою й художнього висловлення, і наукового пізнання, скерованого на це висловлення. Текст, що стає об'єктом пізнання, потребує тексту-обрамлення як своєї рідної репліки-відповіді й так до нескінченності, адже розвиток буття передбачає продовження та поглиблення розуміння, постійного відтворення "латентного тексту", що міститься всередині кожного тексту та всіх текстів разом – неперервного відтворення омовлення смислів, у якому промовляє й пізнає себе буття.

У цьому плані стають зрозумілими міркування М. Бахтіна про текст як певну "монаду, що відображає в собі всі тексти ... певної смислової сфери" [2: 299]. Деякою мірою вони збігаються з думкою Ж. Женетта про єдиний смисловий континуум, утворений дискретним світом накопичених культурою окремих текстів: "...для людини, що прочитала лише одну книгу, ця книга і є всією її "літературою" у вихідному розумінні цього слова; коли вона прочитає другу, ці дві книги розділять для неї все поле літератури, не залишаючи між собою жодної щілини, – і так далі. Саме тому, що в культурі не буває лакун, які доводилось би заповнювати, вона й здатна до збагачення; вона стає глибшою й різноманітнішою, тому що не має необхідності поширюватися" [7].

У просторі справжнього буття, що реалізує себе як розуміння, поширення є поглибленням, а початок продовженням. На думку М. Гайдеггера та Г. Гадамера, художні

тексти літературних творів відіграють у системі культури унікальну роль, оскільки передбачають максимум того омовлення та осмислення, які можливі в "домашньому" просторі мови/мовлення. Діалогічна природа літературних творів, їх відкритість і зверненість до іншого не просто потребують відповіді, провокуючи створення нових текстів, як уже зазначено, але й забезпечують під'єднання цих нових текстів до латентної роботи розуміння буттєвих смислів, що надає їм особливого значення. Можна наводити багато прикладів того, як читання літературних творів впливає на розгортання філософської думки. Е. Левінас називав усю філософію лише поглибленим продумуванням творів В. Шекспіра. Ф. Достоєвського читали та інтерпретували З. Фройд, А. Камю, М. Бахтін; практично у всіх представників російської релігійної філософії "срібного століття" є праці, присвячені тлумаченню легенди про Великого інквізитора (роман Ф. Достоєвського "Брати Карамазови"). При цьому, за точним міркуванням Ж. Женетта, у межах спільної загальнокультурної роботи статус літературних можуть отримувати різні тексти: "...будь-який текст може за певних обставин бути або не бути літературним залежно від того, сприймається він (переважно) як видовище або ж (переважно) як повідомлення; уся історія літератури складається з таких флукуаційних переходів туди й у зворотному напрямку. Іншими словами, літературний об'єкт як такий узагалі не існує, існує лише *літературна функція*, якою може бути наділений і знову позбавлений будь-який письмовий текст" [7]. Взаємонаближення філософського та літературного дискурсу досягло максимуму в літературі, наснаженій філософією екзистенціалізму, що точно відображає відомий афоризм

А. Камю: "Хочеш бути філософом – пиши романи".

Звісно, виникають небезпідставні побоювання, що в результаті такого взаємонаближення літературний і філософський дискурси, які посідають особливе місце відповідно в межах мистецтва та науки, утрачають свою якість. Інтелектуально-філософська література не сприймається як художня (зокрема, В. Набоков відмовлявся вважати письменником Т. Манна; ставлячи під сумнів так звану "літературу ідей", протиставляв їй "літературу вражень" [12]), а філософія пориває з класичними традиціями (наприклад, А. Камю називають одним із класиків неklasичної філософії). Літературознавчий же науковий дискурс узагалі губиться, розчиняється в площині перетину літературних та філософських традицій, і тоді ми не знаємо, як розуміти лекції В. Набокова, присвячені російській чи зарубіжній літературі, або як кваліфікувати праці М. Бахтіна – як літературознавчі чи як філософські. Не випадково Р. Ірганден у межах створюваного ним феноменологічного літературознавства говорив про "філософію літератури", яка буде підпорядкована завданню осягнення феномену літератури та загальної ідеї літературного твору.

Ж. Женетт пропонував розрізнити галузь "живої" і "мертвої" літератури. Перша репрезентує актуальні традиції зображення / омовлення / пізнання, і смисл твору тут має бути "заново пережитим, "підхопленим", неначе певне послання, водночас і давнє, і щоразу оновлюване" [7]. Це надмірний смисл, який неначе виливається через край, залишаючись постійно живим, скажімо, в особливо значущих для європейської культури іудаїстських та еллінських текстах осьового часу та суміжних із ним періодів. Друга

доносить до нас традиції, які, на перший погляд, перестали бути актуальними, отже, потребують не герменевтичної критики, а спеціальних аналітичних операцій для осягнення смислу, наприклад, структуралістського аналізу – виокремлення рівнів, елементів, установлення їх значення та функцій у межах тексту як структури.

Подібне розрізнення пропонував О. Домашенко, протиставляючи формальній інтерпретації діалогічне тлумачення, невідривне від живої роботи свідомості, яка постійно запитує про смисл, тому що віднайдення й осягнення смислу є її нагальною потребою [6]. Він розвивав методологічні ідеї М. Бахтіна, який проголошував критерієм правильності розуміння його глибину. У заданому М. Бахтіним напрямку рухалася думка С. Аверінцева, який стверджував, що мистецтво (і література як мистецтво слова) має символічну природу, а символ неможливо раціонально осягнути, у нього треба "вжитися" [1].

Жива робота свідомості, спрямована на пошуки смислу, без якого продовження існування неможливе, підпорядкована задоволенню актуальних духовних потреб, розгортається в площинах різних наукових дисциплін, використовуючи їх можливості та долаючи міждисциплінарні бар'єри. Міра особистісної зацікавленості та самовираження, ступінь духовно-інтелектуальної напруги, ефективність просування вперед перетворюють традицію того чи іншого наукового дискурсу на матеріал мистецького звершення, і тоді можна говорити про особливу красу мислення, естетику пізнання, витонченість створюваної теорії, цілісність наукової концепції тощо. А за цими вже суто естетичними вимірами пізнавального процесу, про які писав і М. Мамардашвілі [10], проступає глибина наукового

одкровення з таїною його незбагненої в раціональний спосіб природи. Так у процесі живого пошуку істинного смислу взаємодіють не лише окремі наукові дисципліни, а наука, мистецтво (література як мистецтво слова передусім) та релігія, витворюючи сучасний міф про людину і світ, у межах якого ми всі існуємо. Звісно, філософ І. Гегель вищою за мистецтво та релігію мислив філософію, для релігійного мислителя М. Бердяєва на першому місці було переживання взаємин між людиною та Богом, а в художній свідомості М. Булгакова саме мистецька майстерність ставала запорукою віднайдення істини. У будь-якому разі триєдність "істина, добро і краса" може бути витлумачена в контексті завдань нового загальнокультурного синтезу як певне спільне смислове підґрунтя, аксіологічна основа духовної культури, актуальна не лише в межах мистецтва й мистецького твору зокрема.

У цьому наука, релігія та мистецтво реалізують усі елементи означеної триєдності, які не можна, згідно із судженнями античних мислителів, а також І. Канта та В. Соловйова, усвідомити відокремленими, але реалізують із відповідною для кожного дискурсу домінантою. Наприклад, серед функцій літератури як мистецтва слова на першому місці з необхідністю опиняється естетична, а всі інші (зокрема й пізнавальна, і виховна, і прогностична та ін., є похідними щодо неї). За принципом взаємодоповнення співіснують і мови духовної культури, про протиставність яких у загальноживаній літературній мові писав М. Шапір: однозначна (термінологічна) мова науки, багатозначна (символічна) мова релігії та двозначна (образна) мова мистецтва утворюють своєрідну парадигму, призначену омовлювати створювані в лоні культурних

традицій духовні цінності, віднаходити належну форму їх вираження, щоб потім мова держави, школи, мас-медіа (мова побуту) тиражувала ці цінності, доносила їх до кожного, незважаючи на присутні смислові втрати [14]. Мови духовної культури складні й потребують навчання-освоєння, з труднощами якого готові впоратися не всі, а перевираження загальноживаною мовою веде до спрощення, а отже, викривлення висловленого.

Взаємодоповнюваність основних традиційних дискурсів духовної культури стає очевидною, коли, наприклад, художник О. Іванов зображує явлення Христа народові, психоаналітик К. Юнг розмірковує про Бога як універсальний у межах людської культури архетип, укорінений у колективному несвідомому, М. Бахтін убачає в слові не лише діалогічність, пов'язану з його адресованістю іншому, а й "тріюцю", зумовлену пам'яттю про попередній контекст та особистість, яка промовляла, створюючи цей контекст, або розмірковує про те, що визначення душі можливе лише в естетичній системі координат. Звісно, мистецтво "спеціалізується" на цілісному сприйнятті дійсної та цілісному творенні фікційної реальності; наука ґрунтується на свідомому мисленні, раціональному пізнанні; релігія опікується переживанням взаємодії людини та трансцендентального суб'єкта, що в різних релігійних системах позначається центральним теологічним концептом "Бог". Сучасний загальнокультурний синтез шукає можливості перекодування смислів з однієї системи в іншу, напрацьовуючи шляхи об'єднання зусиль усіх творців духовної культури.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, у контексті таких міркувань роль літератури як мистецтва слова та літературознавства, спрямованого на

її пізнання, постають в особливому світлі. Незалежно від однозначності / двозначності / багатозначності, слово в різних його вимірах працює як основний чинник культурогенезу, повертаючи нас до античного розуміння "логосу", що охоплює все буття людства. Художня література вбирає у свою орбіту всі можливі дискурси, перепідпорядковуючи їх завданню організації цілісного бачення людини та світу. Мова йде про образотворчу функцію слова, ужитого в переносному значенні, що в такій функції зберігає свій гносеологічний потенціал, через порівняння працюючи на розвиток свідомості й мислення, а з іншого боку, отримує можливість практично необмеженої символізації. Художнє слово уможливає ментальне бачення, побудову певної цілісної картини світу, яка корелює з досвідом сприйняття людиною (передусім бачення) у реальній дійсності. Оскільки бачення реальної картини світу об'єднує всіх людей з адекватно налаштованою роботою сприйняття та механізмів когнітивного опрацювання сприйнятого, ідеальна (ментальна) художня картина, створювана в межах літературного твору, теж виконує функцію об'єднання, але з необхідністю опосередковує її осмисленням. Якщо письменник іде від бачення до розуміння й знову до бачення, зумовленого художнім омовленням / осмисленням, то читачі рухаються у зворотному напрямку – від художньої картини та смислів, що стоять за нею, до бачення реальності, яке оновлюється завдяки роботі бачення й розуміння, здійсненій у просторі літературного твору. Отже, література акцентує зв'язок бачення та розуміння, завжди підкреслено особистісних, адже одне й інше зумовлене позицією суб'єкта в просторі (бачення) і в часі (розуміння) (взаємопереходами "видення" та

"ведання", за точним висловленням Ю. Расказова) [13].

Процес інтерпретації літературного твору / творів, отже, виявляється вмонтованим у духовне життя людини й загальнокультурний розвиток людства. Оскільки література як вид мистецтва наділена здатністю узгоджувати часове і просторове, переводити одне в інше, інтерпретація літературного твору має перевірятися не лише інтерсуб'єктивно – через зіставлення інтерпретаційного досвіду різних суб'єктів інтерпретації, але й більш широко – перекодуванням мови однієї духовної культури мовами інших. Це ми й спостерігаємо в практиці літературознавства, яке активно залучає методологічні та термінологічні можливості різних наукових дисциплін і водночас у різноманітних формах (часто на несвідомому рівні) апелює до досвіду релігії. Такі перекодування, переходи потребують осмислення в межах парадигмальних змін, які назрівають у просторі гуманітарного знання, що й окреслює вектори подальшого дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Аверинцев С. С. Символ. *София-Логос*. Київ, 2001. С. 155–161.
2. Бахтин М. М. Проблема текста в лингвистике, филологии и других гуманитарных науках. *Эстетика словесного творчества*. Москва, 1986. С. 297–325.
3. Боневская Н. К. М. Бахтин и идеи герменевтики. *Бахтинология: Исследования, переводы, публикации. К столетию рождения Михайла Михайловича Бахтина (1895–1995)*. Санкт-Петербург, 1995. С. 32–42.
4. Врубель Л. Герменевтика. *Литература. Теория. Методология*: пер. з польськ. С. Яковенка. Київ, 2008. С. 56–113.

5. Гадамер Х.-Г. Истина и метод : Основы философской герменевтики. Москва, 1988. 704 с.
6. Домащенко А. В. Об интерпретации и толковании. Донецк, 2007. 277 с.
7. Женетт Ж. Структурализм и литературная критика. URL : http://papusha.at.ua/genette_structuralism.doc (дата обращения: 26.09.2019).
8. Мамардашвили М. Литературная критика как акт чтения. URL : <http://www.rl-critic.ru/new/mk.html> (дата обращения: 26.09.2019).
9. Мамардашвили М. Лекции о Прусте (психологическая топология пути). URL : <https://knigogid.ru/books/257873-lektsii-o-pruste/toread> (дата обращения: 26.09.2019).
10. Мамардашвили М. К. Эстетика мышления. Москва, 2000. 416 с.
11. Марков Б. В. Герменевтика Dasein и деструкция онтологии у Мартина Хайдеггера. *Герменевтика и деконструкция*. Санкт-Петербург, 1999. С. 10–33.
12. Набоков В. В. Лекции по зарубежной литературе. Москва, 2000. 512 с.
13. Рассказов Ю. С. Теоретическая поэтика литературного произведения. URL : <http://www.proza.ru/2009/11/08/231> (дата обращения: 26.09.2019).
14. Шапир М. И. Язык быта. Языки духовной культуры. *Путь*. 1993. № 3. С. 120–138.
15. Creativity, 297–325. Moscow: Iskusstvo [in Russian].
16. Bonetskaia, N. K. (1995). M. Bakhtin i idei hermenevtiki [M. Bakhtin and the Ideas of Hermeneutics]. *Bakhtinologia: Issledovaniia, perevody, publikatsii. K stoletiiu rozhdeniia Mihaila Mihailovicha Bakhtina (1895–1995) – Bakhtinology: Studies, translations, publications. To the 100 anniversary from Mikhail Bakhtin's birth (1895–1995)*, (pp. 32–42). Saint Petersburg: Aleteiia [in Russian].
17. Vrubel, L. (2008). Hermenevtyka [Hermeneutics]. *Literatura. Teoriia. Metodologiiia – Literature. Theory. Methodology*, 56–113. Kyiv: Vyd. dim "Kyievo-Mohylianska akademiia" [in Ukrainian].
18. Gadamer, Kh.-G. (1988). *Istina i metod: Osnovy filosofskoi hermenevtiki [Truth and Method: Fundamentals of Philosophical Hermeneutics]*. Moscow: Progress [in Russian].
19. Domashchenko, A. V. (2007). *Ob interpretatsii i tolkovanii [On Interpretation and Interpretation]*. Donetsk: DonNU [in Russian].
20. Zhenett, Zh. (2007). *Strukturalizm i literaturnaya kritika [Structuralism and Literary Criticism]*. Retrieved from http://papusha.at.ua/genette_structuralism.doc [in Russian].
21. Mamardashvili, M. (2007). *Literaturnaya kritika kak akt chteniya [Literary Criticism as an Act of Reading]*. Retrieved from <http://www.rl-critic.ru/new/mk.html> [in Russian].
22. Mamardashvili, M. (2007). *Lektsii o Pruste (psikhologicheskaia topologiiia puti) [Lectures on Proust (Psychological Topology of the Path)]*. Retrieved from <https://knigogid.ru/books/257873-lektsii-o-pruste/toread> [in Russian].
23. Mamardashvili, M. K. (2000). *Estetika myshleniia [The Aesthetics of Thinking]*. Moscow: Mosk. shkola polit. issledovaniia [in Russian].
24. Markov, B. V. (1999). *Germenevtika Dasein i destrukttsiia ontologii u Martina Khaideggera [Dasein Hermeneutics and Martin Heidegger's*

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Averintsev, S. S. (2001). Simvol [Symbol]. *Sofiia-Logos– Sofia-Logos*. Kyiv: Dukh i Litera [in Russian].
2. Bakhtin, M. M. (1986). Problema teksta v lingvistike, filologii i drugikh gumanitarnykh naukakh [The Problem of Text in Linguistics, Philology and other Humanities]. *Estetika slovesnogo tvorchestva – Aesthetics of Verbal*

Ontology Destruction]. *Germenevtika i dekonstruktsiia – Hermeneutics and Deconstruction*, 10–33. Saint Petersburg: Izd-vo S.-Peterb. un-ta [in Russian].

12. Nabokov, V. V. (2000). *Lektsii po zarubezhnoi literature [Lectures on Foreign Literature]*. Moscow: Nezavisimaia Gazeta [in Russian].

13. Rasskazov, Ju. S. (2007). *Teoreticheskaia poetika literaturnogo*

proizvedeniia [Theoretical Poetics of a Literary Work]. Retrieved from <http://www.proza.ru/2009/11/08/231> [in Russian].

14. Shapir, M. I. (1993). *Yazyk byta. Yazyki dukhovnoi kultury [Language of Life. Languages of Spiritual Culture]*. *Put – Path*, 3, 20–138 [in Russian].

Стаття надійшла до редколегії: 5 листопада 2019
Схвалено до друку: 29 листопада 2019